

В П Р Ж А

КОМПОЗУВАННЯ
Катерини Соколовської.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

1871.

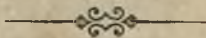
Рис. 18
18 $\frac{7}{11}$ 84
N 50.

Из библиотеки
М. Кошарского

КОМПОЗУВАННЯ

Катерини Соголовської.

INSTITUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 77
Tel. 26-68-63

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

—
1871.

<http://rcin.org.pl>

Люди.

Людімъ завидно,
Люди нелюблять,
Якъ кого дуже
Другі шанують.

Всіхъ привітають
І всіхъ голублять,
Тільки не часто
Що-сь вони люблять.

Міцно жжимають
До свого серця;
Воножъ холодне,
Мертве — не бьетця.

Добре що зроблять,
Такъ — помелившись,
Імъ тоді нудно,
Не похвалившись.

Дубъ.

Чого, старий дубе,
На бібъ похилився,
Чи мо' вже на світі
Стояти втомився?

Стоїшь та марнієшь,
Тихенько гудєшь...
Чи може ти зъ вітромъ
Розмову ведєшь?—

Ти мовишь: „колись то“
„Я радощі знавь
„І тінню густою
„Я землю вкривавъ.“

„І лисття зелене
„Кропила роса,
„Неначе привітна
„Та рідна слеза.“

„І сонце гаряче
„Своїмъ проміннямъ
„Кохало, ласкало
„Неначе рідня.“

„Въ версі соловейко
„Гніздо завивавъ

„І пісню любеньку
„Вінъ грімко співавъ.“

„І місяць по небу
„Тихесенько пливъ,
„Та лисття зелене
„Мое сребривъ.“

„Якъ буря по степу
„Ярилась та вила,
„У лісь забігала,
„Мене ворушила,“

„А я сановито
„Кивавъ головою:
„Не жди собі, буйна,
„Відъ мене поклону...“

„Теперь поламались
„Міцні мої віття
„І сікъ до коріння
„Відъ старісти висохъ.“

„Кора обтрусилась,
„Струхлявіло серце,
„І одудъ на версі,
„У мене ведетця.“

„Гудуть та літають
„До мене шершні,
„І въ мене для себе
„Гніздо завили.“

Доживъ до недолі
На старісті дубъ;
Знай, одудъ голосе
Надъ нимъ: худо тутъ!

По глину.

Козакъ чорнобривий
Въ сіренькій свитині
Село проїждає
Й гукає: „по глину!“

На возі чумацькімъ
Драненька ряднина
Ледве закриває
Червону глину.

Козакъ підганяє
Линиву скотину—
„Цобъ, цобъ, ледацюги,
„По глину, по глину!“

Ажось підвернувъ вінъ
Волівъ до хатини,
Тай крикнувъ ще дужче—
„По глину, по глину!“

Виходе до него
Кохана дівчина.
„Яка жъ ти пишная....
„По глину, по глину!“

— По чому за ківшикъ,
Кажи, козачино!

„Підіждешъ, невірна...

„По глину, по глину!“

„Для ипчихъ коційка,

„Для тебе алтиний

„За те, що ти любишъ

„Другого... по глину!“

— Та ну, незадержуй,

Кажи міні ціну.

„Стривай лишень трохи...

„По глину, по глину!“

— Тебе жъ я кохала,

Тебе я любила...

„Та ну не бреши лишъ...

„По глину, по глину!“

„Для чогожъ прислати

„Сватівъ ти веліла

„Грицькові Шандобі?

„По глину, по глину!“

— Та мати заіла,

Чи я жъ тому винна?

„Булобъ не коритись...

„По глину, по глину!“

„Прощай, заставайся,

„Невірна дівчино,

„Ануते лишъ инчі
„По глину, по глину!“

Козакъ той поїхавъ,
А білній дівчині
Вчувалось ще довго:
„По глину, по глину!“

Осінь

Зажурилось сине небо,
Хмари сірі плачуть,
Зірки ясні поховались,
Щобъ тихъ слізъ небачить.

Сумне небо, воно плаче,
Літо провожає;
Небо літо полюбило,
Літо-жъ утікає.

Зажурився й лісь темненький,
Листя пожовтіло;
Его гості веселенькі
Въ ирій полетіли.

І въ землі сирій схилившись,
Лісь, мовъ, думу дума,
Наче тяжко зажурился,
Наче й світъ велюбий.

Де ни взявся вітеръ буйний,
Въ полі ставъ шуміти,
Лісь, забувши свої думи,
Почавъ гомоніти:

„Злий товаришъ, здоровъ бувъ!
„Відсіля нахлинувъ,
„Де, гультяю, бушувавъ ти,
„Край який покинувъ?“

„І чого до насъ холоднимъ
„Знову ти вернувся?
„Ми вже думали, що досі
„Ти мо' схаменувся,
„Ти жъ і досі тільки й знаєшъ,
„Крутишъ та ламаєшъ.....“

— „Такъ для чого жъ розростався
„Тамъ, де я гуляю;
„Знавъ же ти, що я холодний,
„Знавъ, що все ламаю?“

— „Геть відсіля, враже впрямий,
„Хочу я гуляти,
„На просторі силу жваву
„Мушу попитати!“

„Ні, незгонешъ ти насъ відсіля,“
Загріміли дуби,
„Для набігу твого злого,
„Міцньні наші груди!“

Розігнався вітеръ сильно,
Тай на лісь помчавсл,
Туже, плаче, якъ дитина,—
Лісь забунтувався.

І махає лісь сердито
Голими віттями:
„Не попустимъ наругатись
„Ворогу надъ нами!“

І отакъ въ сердитімъ спорі
Гуде лісь і вітеръ:
Вітеръ каже— дай простору,
Лісь стоїть за волю.

На хуторі.

На крутій горі темніє,
Мовъ стіна та,—лісь,
Въ німъ високо и роскішно
Дуби розрослись.

Близько гаю, підъ горою
Зеленіє садъ;
А въ саду тому хороми
Паньскіі стоять.

І на супроти хоромівъ
Гори та яри

Стоять сумно, мовъ сторожа,
Оселі сеі.

Видні голіі їхъ ребра
Въ чистому ставу;
Наче дивлятця на вроду
Марную свою.

На ставу, ажъ кінці греблі,
Невеличкий млинъ,
Й за млиномъ тимъ по надъ ставомъ
Може-зъ п'ять хатинъ.

І не давно, ще до волі,
Що-сь вчинилось тамъ,
У тімъ місці, въ тихъ хоромахъ,—
Розказати вамъ?

Жила въ тихъ хоромахъ удівонька пані,
Бувъ въ неі одинчикъ—синокъ.
Було ему мабуть, такъ роківъ ізъ десять,
І зъ малку любивъ вінъ крепацькихъ дітокъ.

Оце було вийде у праздникъ на хутіръ,
Збере їхъ до себе й почне поділять
Добромъ своїмъ паньскимъ и сердився дуже,
Якъ здума хто руку ему ціловать.

„Не треба, не треба,“ кричить мовъ чмаленний,
„Одно міні нужно—любіте мене.
„Чи любете пана?“ и крикнуть маленькі:
„Якъ батька та матіръ кохаємъ тебе!“

А вінъ усміхнеться на речі ці тихо,
 Повернеться, піде въ хороми уп'ять,
 Головоньку схиле і йде, скільки видно,
 А вслідъ ему діти— „кохаємъ,“ вричать.

І скоро матуся, зъ гіркими слезами,
 У городъ на вчення его відвезла.
 Вернулась—їй сумно, й вона для розваги
 Маленьку сирітку въ хороми взяла.

Сиріточка Стеха була собі брова,
 Смирненька, та тільки якась-то чудна.
 Ніколи у ігри вона немішалась,
 На вулицю вийде тай сяде одна.

А бо це й присяде до діда Степана,
 Ручата ті згоряє і въ очі зорить,
 Та пильно вже, пильно его запитає:
 „Зъ чого, діду, сонце, що яєно горить?“

„Тай те ще, дідусю, зъ чого оте небо
 „І сиріі хмари, що дощъ зъ нихъ іде?
 — „А Бо'зна, дитино, ми те тільки знаємъ,
 „Що росу та дощикъ намъ Госпідь дає“.

Ото і взяла, бачъ, сирітку цю пані,
 Тай грамоті уче,—вона приліжа.
 Ласкає старенька за це її дуже
 І гарно такъ Стеху, якъ дочку зряжа.

Якъ синъ ізвернувся, ему похвалилась,
 Що браву й розумну крепачку знайшла,

І, баче що сину вона полюбилась,
Учити, до часу, ему віддала.

Паничъ заходився учить її щиро
Труднимъ та химернимъ наукамъ якимъ-сь,
Въ сиріточєи серце відъ нихъ закипіло
І въ варихъ очицяхъ огонь засвітивсь.

Про все запитає вона свого пана:
Про місяць, про сонце, про яснії зірки,
Про землю велику, про сизі тумани—
І все їй товчує паничъ говіркий.

Чимъ дальшъ, усе більше впередъ іде Стеха,
Бо дуже розумна була на біду,
І стала ще гірше сумна яка-сь дума
Виднітись на бліднімъ та бравімъ виду.

Чимало минуло моторного часу—
Вже виросла Стеха й паничъ доучився,
Вернувся до дому і зъ матірью жити
У хуторі нашімъ таки поселивсь.

Такий-же все марний, такий невеселий,
Якъ перше маленькимъ колись-то бувавъ.
Зъ ружжомъ скрізь по полю, відъ ранку до ночі,
Якъ лишній на світі, одинъ вінъ блукавъ.

До дому звертався, а Стеха вже ждала
Давно ажъ за ставомъ далеко его,
І словомъ ласкавимъ, якъ слідъ, привітала
Сумного, якъ лихо, паночка свого.

Вінъ приїде втомившись, — вона поспішає,
Рушницю важкую у него бере.
А вінъ усміхнеться, і тая усмішка
Якъ блискавка ниччю у хмарі блисне.

Оттакъ Стеха часто его зустрічала,
Зъ жалемъ та зъ журбою дивилась вона,
Якъ панъ той нудьгує на білому світі,
Неначе для него і втіхи нема.

Питалась — не каже, а тільки погляне
На неї приязнимъ поглядомъ такимъ,
Зхитне головою та тихо промове:
„Одна вона рідна тимъ думкамъ моїмъ“.

Ажось разъ зустріла — іде веселіший
І пісню козацьку негрімко співа;
Якъ зблизився дуже, взявъ міцно за руку —
„Ти, Стехо, на віки — на віки мої!“

І чмокнувъ вінъ вь чоло сирітку крєпачку,
Промовивъ: „ти доля, ти щастя мое!
„Усе я покину, усе занехаю,
„Одну не zostавлю я тільки тебе!“

„Хочь вь мене е розумъ, я знаю, чималий,
„І серце гаряче Господь мнї давъ;
„Та що-жь не наситю їхъ, Стехо, ніколи,
„Учився багацько й не все ще узнавъ.“

„І ка'ця все мало, я, бачешъ, марнію,
„Неначе орломъ бы на небо злітавъ,

„Щобъ въ Бога спитати про те, що не змію,
„Що Богъ відъ розумныхъ ще й досі хова.“

„Та й те іще тяжко—погляну на вкруги,
„Бажавъ би я жити, та тільки не такъ.
„Згубивъ-би, розвіявъ ту тяжку наругу,
„Що зъ сумомъ виносе зігнутий крєпакъ.“

„За що і для чого на силу міцнью,
„Неначе на смирихъ робочихъ волівъ,
„Ярмо наложили їхъ братіки—люде,
„Хіба-жъ такъ робити Господь повелівъ?“

„Якъ инди побачу—панщиною роблять,
„Такъ заразъ на мене і думки находять,
„І серце такъ хутко почне мое битця,
„І я на людей тихъ соромлюсь дивитця.“

„І тимъ я ізъ дому на поле втикаю,
„І тамъ на просторі я гірко ридаю.“
Балака, а голісь дріжить, мовъ струна,
І видъ побілівъ такъ, неначе стіна.

„Ізъ мене сміялись, якъ це гомонівъ,
„Казали, що въ мене розмова чудна,
„А ти, мое серце, не станешъ сміятця
„Зъ чудної для инчихъ розмови тиі;“

„Тобі іще зъ малку я мусивъ улити
„У душу хоть трохи я думки ціі.
„Казавъ я й матусі, та тільки розсердивъ,
„Ти, каже, синочку, притьмомъ одурівъ;“

— „Піди ще у хутір̄ь оттає̄ь забалакай,
То певно збунтує̄ь міні мужиків̄ь! —
„І до цього лиха, до ці̄ї недоли
„Іще, моя пташко, одно я придбав̄ь:“

„За розум̄ь, за вроду, за щирее серце,
„Я дуже ще змалеу тебе вподобав̄ь.
„Не вимовлю словом̄ь, як̄ь тяжко страдаю:
„Мій розум̄ь широкий товчує: учись,“

„А совість:—відкрий-же людську неправду,
„А серце:—коханням̄ь від̄ь думок̄ь лічись.
„Покинуж̄ь я всі ці великі бажання,
„Ніхто не послуха мене одного.»

„Нехай занім̄ють вони від̄ь кохання
„І більш̄ь не катують серденька мого!“
—«Тяжко слухати, єдиний,
„Речь таку мені,“

— „Я не мусила вразити
„Серденька тобі.
„Засвітив̄ь ти мої думки
„Розумом̄ь своїм̄ь,“

— „Наче за руку виводив̄ь
„З̄ь темної тюрми,
„І за це велике діло,
„За твої труди“

— „Не захочу я на тебе
„Слави навести.

„Не важка і жисть крѣпачки,
„Бачивши тебе.“

— „Пане, пане, мій розумний,
„Слухайся мене;
„Будь веселий, балакучий,
„Якъ сестру ласкай.“

— „Тільки скалуйся, єдиний,
„Щиро не кохай,
„Я—крѣпачка, це ти знаєшь,
„Не рука тобі;
„Ти знайди таки павянку
„По серцю собі.“

— „Я і тимъ щаслива буду,
„Що тобі роблю,
„Та нікому не промовлю,
„Якъ тебе люблю.“

— „Та і що сусіде скажуть,
„Якъ дознають те,
„Що ти добрий, наче рівню,
„Любишь такъ мене?“

— „Скажуть: дурень, божевільний,
„Ка'зна що утявъ:
„Яку-сь пакісну крѣпачку
„Щиро покохав!“

— „І матусеньку зобідипъ
„Ти річми цими,

„А вона жъ була за матірѣ
„Змалечуу мині.“

-- „Вона-жъ ждала, що на старість
„Буду я втшати,
„І що зъ мене не прибуде
„Ій така напастъ.“ —

Такъ ррдаючи вмовляла
Стеха панича;
Чулось серденько гаряче
У її речахъ.

А паничъ стоявъ похмурий,
Оксамъ не змигнувъ;
Тільки ще вінъ ставъ біліший,
Й важко такъ зітхнувъ.

„Не мене ти, бачу, любишъ,
„Тільки умъ одинъ;
„А мене кохати боїся
„Тимъ, що панській синъ.“

„Такъ теперъ же ні словечка,
„Не скажу тобі,
„Якъ страшний такий нерівня;
„Рівнаго люби!“

І закривши видъ рукою,
Тихо заривавъ;
„І для чого тебе, Стехо,
„Такъ я влюбовавъ!?!...“

Стеха винулась до него,

Міцно обняла—

„Я для тебе, пане любий,

„Й жисть би віддала,“

— „Та не хочу, щобь другії

„Даяли тебе.

„Не кохай же ти сирітку,

„Пожалій себе!“

А пані старенька про те і байдуже,

Що въ сляновімъ серці палає огонь;

Одно собі дума— „вінь мабуть нездужа,

„І ніччю нудьгує, нейме его сонъ.“

У сина спитала про лютюю немічъ,

А вінь їй признався, що Стеху коха.

„Та що це ти, синку, таке міні мелешъ,

„Хіба-жь таки въ тебе і глузду нема?“

Паничъ ажъ у ноги матусі вклонився,

Благає— „за мене ти Стеху віддай.“

А мати схопилась— „та ну схаменися,

„Хіба краще неї на світі нема?“

„Згадай ти протее, що я вже старенька,

„Що въ мене, синочку, ти тільки одинъ,

„Хіба тобі пара та Стеха крєпачка,

„А ти, мій єдиний, таки дворянинъ.“

У пана блєснули, якъ зіроньки, очі,

Вінь марно пасунивъ високе чело,

І ставъ ще сумніший осівѣї почі,
Ажъ паню за серце зле лихо взяло.

„Я вамъ, моя мати, вже більшъ некорюся,
І знайте—ви сами причина тому.
„На Стесі кренаці такъ оженюся,
„Бо дуже кохаю і щиро люблю.“

Це почувши, бідна пані
Цілу ніч неспала;
За вправителемъ на хутіръ
Впівночі послала.

Вінъ з'явився, і пані зъ плачемъ
Їму й розказала,
Що крѣпачка її сина
Та й причарувала.

„Найди скорішь, каже пані,
„За когобъ віддати,
„Щобъ у мене у хоромахъ
„Небуло вже зрады.“

— „Кого жъ найти, питаєтця
— „Старий уцѣвитель,
— „Вона гарно пишається,
„Й невміє робити.“

— „Незуміє вона въ полі
„І снопа звязати,
„І розумний незахоче
„Дармоіда брати.“

— „Нейде вона мужикові,
„Купцеві-бъ віддати.“ —
„Якъ купцеві? що ти кажешь...
„Креначку втирати!“

„Усе жъ таки й вона душа,
„Усе жъ таки въ щоті,
„Небійсь, її притюжити —
„Вивчитця роботі.“

— „Воно то такъ, а дстого
„Годуй її даромъ,
„Ні, мужикъ її невозьме,
„Ій нема тутъ пари. —“

„Хочъ дурного, хочъ старого,
„Такъ аби віддати;
„Нехай іде въ таку долю,
„Въ якій жила мати.“

„Бачъ, взяла її на горе,
„Кохала, жаліла,
„Та усебе у назусі
„Гадину її пригріла.“

Довго дергавъ управитель
Свої уси сиві,
І відъ міцного роздумья
Змокла ажъ чуприна.

Опісля вінъ усміхнувся,
Присмакнувъ губами,

І уперся, по звичаю,
Объ боги руками.

„Ащо?“ пита его пані.
„Тащо,—згадавъ въ силу,
„Есть у насъ вівчарь поганий,
„Такъ ему й накинємъ.“

„Літъ за сорокъ добре буде,
„Овдовівъ недавно,
„Ему такъ—аби жинитця,—
„Хочъ панянка,—дармо.“

„Ій підъ мислі не підійде,—
„Та про те байлуже.
„Унасъ хлопцямъ потурають,
„А дівкамъ не дуже“.

Спить повійшимъ сномъ щасливимъ
Бідна сиротина,
А надъ нею вже літає
Тяжкая година.

Сняття їй заморські гори,
Що огнемъ палають,
І високі снігові,
Що якъ сонце сяють.

Люде вільні та дикі,
Що живуть, мовъ звірі,
І всі дива, які чула
Е въ великімъ мирі.

А міжъ ними, якъ те сонце
Въ тумані мильбає,
Ходе й дума свою думу
Іі панъ коханий.

Ажось будять,—вставай, Стехо!

„Куди і для чого?“

— „Щей питатця заходилась,

„Збірайся въ дорогу“.

— „Куди, въ яку?“ — „Мовчи — лишень,

„Годі панувати;

„Пора тобі, горляночко,

„Старинку згадати!“

Такъ надъ нею цокотала

Ключниця Палажка,

Серце Стехи заболіло,—

Тяжко стало, тяжко.

Якъ погляне,—на порозі

Стоить въ сірій свиті

Підтоптана стара шика,

Наче не умыта.

Змовела Стеха, розглядала,

Смутно догадалась,

Й щире серце відъ недолі,

Мовъ въ обценькахъ, скалось.

Нема слізокъ, всі, якъ камінь,

Налягли на груди,

Вся поблідла, а кляшниця
Вбира та глузує.

„Відпустіть хоч на филицу“,
Таєъ благає Стеха,
„Мині пані поклонитця,
„Якъ матусі, треба“.

„За хлібъ, за сіль подякую
„І за те кохання,
„Якимъ змалку дарувала
„Мене бідну, пані“.

— „Отто дяка твоя буде,
„Якъ вбересь хутчіше;
„Непросись, вона на тебе
„Важкимъ духомъ дише“.

И недовгі були збори,
Скоро їхъ скінчали;
Посадили на візъ зъ дідомъ
Тай въ село помчали.

Круги темно, якъ въ могилі,
І зірокъ немає,
Тихо, тихо, тільки й чути—
Коней дідъ паняє.

Якъ вінъ нєкне, въ серці Стехи
Мовъ вожемъ вороча,—
Оттаєъ доля сиротині
Пасміялає въ очі!

Обвінчали. Степомъ ідуть.
Дідъ сидівъ-зігнувся,
Здрімнувъ було, протеръ очі,
Глянувъ, усміхнувся.

„Чи такъ, жінко,“ пита Стехи,
„Гарно панувати?
„Прийшлось заміжъ виходити,
„Та нікому брати“.

„Тільки це я,— тай то вже такъ...
„Деркачъ ставъ страхати;
„Якъ невізьмешъ, казавъ міні,
„Такъ вижену зъ хати“.

„Теперь уже нейде діло
„Зъ книжками сидіти,
„А учитця, якъ слідує,
„Мужицці робити“.

„Годі уже по...кому
„Зіроньки цитати;
„Завтра підешъ ізо мною
„Овець доглядати“.

Ні словечка, мовчить Стеха,
Та що їй казати?...
Незнала вже педоленька
Якъ гірше карати.

Завиднілися вівчарні
Гарні та високі,

Якъ хороми, й насупроти
Хата гнилобока.

Манесенькі віконечка
Заткнуті лахміттямъ;
Верхъ полігъ вже й соломою
Ледве—ледве вкрита.

Старі двері покосились,
Скриплять, наче плачуть;
А у сіняхъ захлялео
Порося кавьяче.

Ввійшла въ хату: кругомъ лавки
Похилились різно,
Стеля чорная низенька
Нависнула грізно.

Ні словечка, мовчить Стеха,
Та що вже й казати,—
Не знала вже недоленька,
Якъ гірше сміятись.

Коли мали такъ віддати,
На що було брати?
Коли мали зъ глузду збити,
На що було вчити?...

Прокинувся вранці паничъ не веселій,
Питає: „де Стеха, чому тутъ нема?“
— „Забудь її, синку, матусенька каже,
„Я Стеху сёгодня вже заміжъ дала.“

І тільки зірвалось у неї це слово,
Паничъ побліднівъ такъ, неначе мертвець,
Посиніли губи, насупились брови,
Вінъ тихо промовивъ: „всему вже кінець!“

І кріпко вхопивъ вінъ матусю за руку,
Поглянувъ, а очі такъ сяють мовъ жарь,
І шепче: „ти хочешъ, щобъ вмеръ я відъ муки,
„Тобі честь дорогша, а сина не жаль!“

„Не жаль“—й засміявся, а пані у голісь:
— „Синочку мій любий, дитя дороге,
„Забудь оту Стеху, нехай живе зъ Богомъ,
„Вона не любила ніколи тебе“.

„Що, що.. нелюбила?“ тай зареготався.
Той регіть страшніший відъ мукъ гіркихъ бувъ;
А потімъ притихъ вінъ й заголову взявся,
Неначе що нужне згадавъ тай забувъ.

Навпослі розвівъ вінъ тихенько руками,
Неначе бажавъ-би удержать кого;
Повівъ круги себе сирдито очима
Й промовивъ: „скрізь пусто, немає того...“

„Скрізь пусто, скрізь пусто,“ казавъ вінъ тихенько,
„Немає нікого, я въ світі одинъ.
„І та десь дівалась, куди-сь-то забігла,
„Теперь не товкуе, що я її синъ“.

І кинулась пані до него съ слезами:
„Синочку, сипочку, ось—осьдечки я!“

— „Геть, геть, ти не мати, ти бачешъ зъ рогами,
„Дежъ Стеха дівалась, де Стеха моя?“

І ставъ вінъ похмурий зъ тихъ піръ не розумний,
Нікого небаче, все наче одинъ;
Сидить у віконця, та буцімъ щось дума
І плаче матуся, що згибъ її слячъ.

А якъ наступає пора та гіркая,
Що Стеху у нѣго коли-сь відняли;
Вінъ хутко скрізь біга, та все що-сь шукає,
Кричить, щобъ і другі шукати йшли.

І часто за ставомъ, якъ смерклеття дуже,
Напротівъ віконця, де панъ все сидить,
Стоить яка-сь жінка й тихесенько туже
Такъ тяжко, почувешъ, ажъ серце болить.

Чи треба казати, якъ Стеха змарніла,
Якъ жязть її важко та сумно іде,—
Дідъ п'яний прилемза, почне коренити,
Та це ще й нічого, а то либонь біє.

А Стеха тікає у чистеє поле,
Заплаче, загуже, на землю впаде;
І знову тихенько уп'ять у неволю
До діда въ гнилую хатину іде.

Отто ізъ за ставу вона привітає,
Зъ панщици ішовши, паночка свого,
А вінъ і небаче, а вінъ і незнає,
Безъ слізъ і безъ думки зорить у вікно.

Зімній вечіръ.

Круте снігъ, реве, лютує
Фуга, мовъ звіряка;
І біжать по небу хмари
Наче зъ переляку.

Зъ хати вийдешъ, та поглянешъ —
Темно, грізно, страшно,
А крпй Боже, хто въ дорозі
Іде необачний.

Може тамъ въ степу широкімъ
Надъ кимъ щасливимъ
Кругомъ стогне та гуляє
Буйний вітеръ съ снігомъ.

Тяжко, люде, на просторі
Марно загинати,
Поки насъ такъ не спіткало,
Заховаймось въ хату.

Въ хаті жінка на прищічу
Огонь розіклала,
Коло него зібралася
Сімейка чимала.

Стара баба побрижена
Сидить на край печі,
Кахикає, задихалась,
„Охъ лишичко“ шепче.

Молодиця пряде мовчки,
Дівчина співає,
Що чорнявого якого-сь
Нищечкомъ кохає.

І цю пісню хлопець слуха
Карі очі сяють,
Вінъ згадавъ свою дівчину
І свое кохання.

Малі діті у панаса
По хатині грають;
Своїмъ крикомъ невгавучі
Фугу покривають.

Одно хлопця росхристане
Підъ стіль заховалось,
Другимъ тее полюбилось—
І собі побрались.

Счипилися, побилися,
Стіль ходоромъ ходе;
Всі регочуть, а бабуся:
„Годі вже вамъ годі!“

„І яки то чмаленіі,
„Все ігри та галасъ;
„Въ шинку наче, не стихните,
„Глядять мвині, я васъ!“

Своїмъ пальцемъ скорюченимъ
Діткамъ пригрозила

І уп'ять собі—кахи—кахи
„Лише“ — шепотіла.

„Не замовчимъ“, цікаві
Бабі закричали,
„Скажешъ казки, коли хочешъ,
„Щобъ ми посідали“.

— „Іще й казки захотіли,
„Мині не до того,
„Щобъ точити баянтраси,
„Въ грудіхъ закололо.“

— „Нехай мати, або батько,
„Дядько, або тітєва,—
„А мині вже не калякать,
„Немочъ моя, дітєв.“

„Ну ти, мамо!—А, ніколи,
„Бачьте, прясти треба!“
— „Ну ти тату!“ Підіждете,
„Нахмарило небо“.

„Нашъ дядечку, хочъ ти скажи“
„Не лізте у вічи,
„Въ рукахъ діло, не бачите—
„Плету рукавиці“.

„Та про дівчину міркуешъ,
„Чого-жъ не домовивъ,“
Братъ жопатий підказує,
Глянувши на него.

„Тай те треба надумати,
„Плівши рукавиці,
„Якъ заляжуть другі спати,
„Вдрать на вечерниці“

„Геть, до тітки не ходіте,
„Батько знай кепкуе;
„Ій теперъ мабуть снитця,
„Що когось цілує“.

— „Оце іще базікає,
Аби зобіжати,
Знаєшь добре, що самъ колєсь
Любивъ цілувати“

Такъ дівчина, замарившись,
Брату відєазала;
Відвернулаь та іще щось
Нишкомъ белькотала.

А парубокъ насулився,
Ізвівъ густі брови—
„Прийшли на умъ вечерниці
„Жонатому—знову“.

Усміхнулаь старенькая
І внять пригрозилаь—
„Малі зтихлі, такъ великі
„Гризтись заходились“.

„Ідіть сюди на пічь, діти,
„Сядьте коло мене,

„Скажу казку, та глядіте,
„Пустовать не треба!“

— „Кажп, казки,“ репетує
Дітвора, скакавши,
— „Заразъ, заразъ на пічъ зліземъ,
„Сядемъ, руки склавши“.

Іще довго, сідаючи,
Спорили за місто,
Змовкли, сіли біля баби
Тай дивлятця въ вічі.

А бабуса все думає,
Якубъ починати.
Надумала, кахикнула,
Тай стала казати.

„Живъ дідусь собі та баба
„Въ якому-сь то селі,
„А якъ село тее звали,
„Не сказано мені.

Було у нихъ дві дочки дівки,
Одна смиренька, друга зла,
Та третій хлопчикъ невеличкій,
Дитина добра й призна.

Кохали дідъ его і баба,
Зряжали лучче відъ дочокъ,
Хочъ якъ вони его ласкали,
А все не балувавсь сипокъ.

Не бивсь ніколи зь діворою,
На сестеръ лбедь не носивъ,
А якъ побачить, роблять худо,
Такъ вінъ покинути просивъ.

Сестриця старшая любила
За це Івашечка того,
Було причеше і знаряде,
Якъ квітку, братіка свого.

Та тільки меньшая зь підлібья
Було на него погляда,
Тай скаже инди— „бачь пестують,“
„Не ждати зь нѣго вже добра.“

„Хіба я хуже, що не має
„Мені того, що е ему,
„Роблю я щиро, не лінуюсь,
„Не знаю на що і єь чому;“

„Зь моїхъ трудівъ ему сорочка,
„Ість хлібъ, що порала сестра,
„А все бачь хуже сина дочка,
„Усе не мила бачь і зла“.

Такъ часто Векла міркувала,
Івась це слухавъ і мовчавъ,
Або любить его якъ брата,
Сестру ажъ плакавъ та благавъ.

Ажось вь одну неділю рано
Зібрались сестри йти у лісь,

Тоді суніці вже настягли,—
І зь ними братікъ учепивсь.

І поки сестри йшли до лісу,
Вони у купці всі були,
А якъ достигли до узлісся,
Такъ тамъ вже нарізно пішли.

Явдошка старшая сестриця
Пішла въ лісъ дальше по суніці,
А братікъ любенькій Івась
Зь тією Веклою зіставсь.

Вои удвохъ і стали рвати,
Івась і тутъ сестрі додавъ:
У неї ягідъ ще зожменю,
А вінъ вже глечечокъ нарвавъ,

І завість, мовъ черва поліно,
Йї стала серденько точить,
І стала думати невірна
Объ тімъ, щобъ братіка згубить.

А першъ его прохати стала,
Щобъ вінъ йї рвати помагавъ,
Або свої уже нарвані
Йї, буцімъ рідненький, віддавъ.

„Гараздъ“, хлопця сестриці каже,
„Хочъ всі уже їхъ забери,“
„Та тільки сжалуйся, сестрице,“
„Мене вже більше не кори“.

— „Та ні, серденько, все забуду,
„Сідаймо, тута віддихнемъ,
„Явдошка бачь ще десь-то блуде,
„Такъ ми, любенький, підіждемъ“.

Присіли; Векла, мовъ і справді,
Івася міцно обняла,
А потімъ каже—ляжъ, піськаю,
І ськати брата почала.

Не счувсь Івашко, якъ заснувъ,
Сестра поглянула, наверху
Нема нікого, і вона
Усерде ніжъ ему ввігнула.

Івась здрігнувся, та й зовсімъ
На небо душа поплинула;
Сестра за яму привялась,
Въ ню хутко братіка зіпхнула,

Прикрила трохи бурьяномъ,
Присипала землею зверху,
Уньять поглянула кругомъ
Й пішла шукать сестру Явдошку.

Знайшла, питає: „де Івась,
„Неначе вінъ ходивъ зъ тобою,
„Тепера дежъ вінъ задівавсь?—
„Пора-бъ вертатися й додому.“

Пішли, гукають, і луна
Імъ тільки зъ лісу відкльвалася,

Шукали довго—все нема,
Й додому марно повертались.

Сказали батьку, вінъ побігъ
Шукати милого Івася,
А ненька бідная за нимъ
Слізьми гіркими залилася.

Нічого й батько незнайшовъ,
Вернувся додому, якъ пішовъ,
Ніхто незна, де хлопець дівся
І якъ у лісі загубився.

Минало вже палюче літо,
Дощлива осінь на дворі;
Старі зъ пудьги небачуть світа
Й питати стали знахарівъ.

Богацько де чого брехали
Баби—ворожки і відьми,
А дни за днями, знай, минали,
Про сына вісти не несли.

Ажось у осени, у лісі
Овечокъ діточки пасли
Та десь підъ дубомъ, на могильці
Якусь билиночку знайшли.

До нихъ промовила билинка:
„Ось зріжте, діточки, мене,
„Зробіть ізъ мене ви сонілку,
„Васъ въ світі доля немене.

„Міні вже годі тутъ стояти,
„Верить, несить мерщій въ село;
„Пора всімъ людімъ розказати,
„Чиє тутъ тіло полягло.»

Дітки послухали й зробили
І грати въ неї почали;
Сошілька імъ заголосила
Такі словічка жалібні:

Помалу-малу, пастушку, грай,
„Не врази мого серденька въ край;
„Мене сестриця моя згубила,
„Въ мое серденько ніжъ вгородила.»

Взяли дітки, въ село побігли,
Давай розказувати всімъ,
Що імъ десь въ лісі на могильці
Співала дудочка пісні.

Зійшлась громада, й хто невіре,
Той самъ сопілку ту бере,
Подме, яку тамъ знає пісьню,
Сопілка друге виграє:

„Помалу-малу, козаче, грай,
„Не врази мого серденька въ край;
„Мене сестриця моя згубила,
„Въ мое серденько ніжъ вгородила.»

І довго зъ рукъ у руки брали
Чудну сопілку мужики;

Та все нічого невгадали,
Хочь якъ ламали довбишки.

Прийшли догурту дідъ і баба,
Другі імъ кажуть: такъ і такъ,
Про щось балакає чудовна
І не второпашь ніякъ!

„А кете дудку, я заграю,“
Дідусь громаді відказавъ,
„І може дещо відгадаю,
„Колись чималий розумъ мавъ“.

Узявъ, якъ дуне, а сопілка,
Неначе плаче, промовля,
І въ піснї жалкій, невеличкій
Старого батькомъ называ:

„Помалу-малу, батеньку, грай,
„Неврази мого серденька въ край;
„Мене сестриця моя згубила,
„Въ мое серденько ніжъ вгородила.“

І дідъ до дому, самъ не свій,
Прибігъ і дочокъ заставляє:
„Заграйте, дітки, ви міні;
„Сопілка душу звеселяє “

Заграла старшая, сестрою
Іі сопілка называ,
Та тільки сумно такъ голосе,
Неначе серце роздира.

Взяла й друга сопілку, туле
До синіхъ зужменихъ губівъ;
А дідъ мовчить та все пильнує
І слуха, духъ ажъ притаївъ.

Упьять чудовная голосе,
А дочка дує та дріжить,
Чудовна, знай, одно все просе
Зрадницю—серця невразить:

„Помалу-малу, зраднице, грай,
„Не врази мого серденька въ край;
„Мене жъ у лісі ти згубяла,
„Въ мое серденько ніжъ вгородила.”

Лились у діда градомъ слези,
Однакъ нічого неказавъ;
А взявъ та неку до хвосту
За коси дівку привязавъ,

Кнутомъ ударивъ—кінъ скажений,
Якъ вихоръ, на поле утікъ,
Невірну дівчипу объ землю,
Полюно наче, поволікъ.

А дідъ призвавъ дочку і бабу
І зъ ними вмісті помисливъ,
Що Богъ зъявивъ лихую зраду
За кривъ пролитую колісь!

„Отъ вамъ казка до кінця,
„Дайте кухличокъ винця,

„Щобъ по грудіхъ потекло,
„А у роті небуло.“

Скінчала. Діточки мовчать,
Слізки на очіхъ заблищали;
Бачъ жалко їмъ, що такъ сестра
Ізъ світа братіка зігнала.

Нечути гаму дівтори,
Гурчить тихенько веретено,
Та фуга вне на дворі
І рветця въ вікна, мовъ скажена.

Спізнило дуже, стукотять
Ложки, миски... іде вечеря.
І ненька стеде для дітокъ
Зъ соломи гарную постелю.

Ось стали всі молитись Богу;
Дітки на вколішкахъ стоять,
Молитву чистую Господню
Вони за бабою твердять.

Світець затухъ. Лягли спочити
І жодний, ліжко похрестивъ,
„Помялуй, Господи, насъ грішнихъ“
Про себе щиро бубонівъ.

Циганка Ворожка.

Гудівъ въ лісі буйний вітеръ,
Дуби колихались;

Край дороги при дїброві
Малі діти грались.
І міжъ ними невеличка
Дівчинка чорнява,
Вона вь нььки одиничка,
Втіха і порада.
Зь того часу, якъ Наталка
Мужика сховала,
Тільки Ганночка маленька
Матірь звеселяла.
Звеселяла, розмовляла,
Ласкала й просила,
Щобъ матуся не вбивалась,
Щобъ не голосила.
І тоді у молодиці горе затихало,
Якъ дитинка сиротинка
Шию обнімала.
І приязна й дуже брва
Ганна смуглолиця,
Вийде гратись зь дїтворою —
Любо й подивитьця.
Очі ясні, я къ ті зорі,
А волосся вьетця;
Старе пройде — задивитьця,
Стане й усміхнетця:
„Браве, браве дигипчатко, —
„Охъ, і ми бували
„Такі колись, а тепера
„Вь землю повростали.„
Та і піде, похитавши
Кудлюю сїдою,
Й старі очі потухліі

Заблищать слезою.

Розсипались, розбіглися

Дітки міжъ кущами,

Підъ віттями сховалися

Й „куку“ залящали.

Куку, куку десь лунає

Далеко у гаї;

Дітки крикнуть, тай притихнуть,

Луну прослухають.

Кричіть собі, ні в року вамъ,

Тільки-жъ вамъ і діла;

Попустуйте, поки мати

Васъ тутъ не уздріла,

Поки васъ ще не заглядівъ

Батенько сердитий;

Поки слези гіркі дуже,

Дуже ядовиті,

Невразили ваше серце,

Грайтесь, смійтесь, діти!

А тимъ часомъ по надъ шляхомъ

Курява, якъ хмара,

Піднялася, закрутилася

Тай на землю пала.

Хтожъ то іде, — панъ вельможний,

Чи мужикъ убогий,

Чи то наше чумачество

Суне у дорогу?

Ближче, ближче кура глибомъ

Встає й полягає.

То циганський табуръ іде

Въ хутіръ зъ відмедами.

Утомились косолапі,

Віддихнути бь раді;
На ту пакість хутірь близько—
Треба танцювати.
За шматокъ чирстого хліба,
За чарку горілки,
Заголосе вражій цигань—
„А ну лишь Гаврилку“—
„Якъ дівчата видь вкривають,
„Щобъ незагоріти,
„Якъ відьми у північь ходять
„Корівокъ доіти,
„Якъ баби, старі, сердиті,
„Нивістокъ муштрують,
„Якъ на вулиці хлопьята
„Бравенькихъ цілують?„
Охъ, богацько злодій цигань
Знайде тамъ роботи
Та ще й костюромъ на танці
Визове охоту.
Вже въ хуторі на вулиці
Обідрана будка,
І про неї скрізь, якъ куля,
Пройшла живо чутка.
Роскудлана, росхрістана,
Мовъ земля та, чорна,
Въ ганчірячця одягнена
Циганка моторна
Сидить, ноги извісивши,
На дівчатъ киває—
„Сюди, сюди, вешневії,
„Я вамъ загадаю“.
Шідетунили до врожки

Соромні дівчата,
І брехлива циганка
Почала казати:
„Тобі зроблено недобре,
„Я давно це знала;
„Та для того у вашъ хутіръ
„Більше й поспішала.
„Ти щаслива і вродлива
„Та заміжъ не вийдешъ,
„Якъ до себе у хатину
„Циганки не кликнешъ.
„Въ вашій хаті підъ порогомъ
„Закопано рака,
„Щобъ твій милий, голубъ сизий,
„Зробивсь розбишака.
„Твій двіръ, брава удовице,
„До східъ сонця рано
„Блєєотою зъ колючками
„Круги обливано.
„Це для того, щобъ усюди
„Недобра слава
„За те пішла, що зъ осени
„Щиро покохала.
„Зніми зъ себе намистечко,
„Дай поворожити,
„Щобъ по тобі, а не другій
„Ставъ душею нити.,
І багацько белькотала
Де чого дівчатамъ;
Обіщалась відъ недолі
Всімъ водиці дати.
Молодиць всіхъ ворогами

Якъ-то вже й страхала,
Въ тні курку, въ тні масла
Вгадниця прохала
І імъ таки обіщалась
Ворогівъ згубити,
Якъ зуміють їй за помічь
Руки золотити.

І до будки протовпилась
Удова зъ дочкою
„Скажи—просить, циганочко,
„Ганнусину долю“.

А циганка подивилась
На малую Ганну,
Тай промовила про себе —
„І яке то гарне!“

Подумала й трохи згодомъ
Сказала Наталці:

„Охъ, трудного ти у мене
„Хочешъ допитатьця.

„Якъ на зорі подивлюся,

„Такъ тоді й побачу,

„Чи для неї буде щастя,

„Чи горе ледаче.

„Бо все таки воно можно

„Й про це ворожити,

„Тільки треба, молодежи,

„Чудо — корінь пити.

„Положи лишъ свою Ганну

„Саму въ сівіхъ спати,

„Та гляди до третіхъ півнівъ

„Невиходъ ізъ хати.

„Твоїй дочці гараздъ буде,

- „ Нічого не бійся,
 „ Та на оце коріннячко
 „ Зітри тай напийся.
 — „ Міні жъ самій ёго пити,
 „ Чи й Ганцю —
 „ Ні для волю у шваічъ
 „ Въ лісь піду копати.
 „ Це, вишнева, сама випий,
 „ Якъ сонечко зайде,
 „ І на тебе після нёго
 „ Сонъ чудовный найде
 „ І усні якъ разъ вся доля
 „ Дочиста приснитця,
 „ А я горе зжену зъ двору,
 „ Такъ то, молодице.
 „ Де жъ жевешъ ти, боханая,
 „ Треба роспитати;
 „ А безъ цёго я неможу
 „ На зорі шептати“.
 — „ Трета хата зъ того краю,
 „ Що йде по надъ гаємъ.—
 „ Гараздъ, гараздъ, голубонько,
 „ Знаю вже я, знаю.
 „ Міні тільки ізвірити
 „ Тебе захотілось,
 „ Ажъ ні, бачу, ти брехнями
 „ Жити не училась“.
 — „ Дяку-жъ завтра я приставлю,
 „ Вранці сподівайся.—
 „ Гараздъ, гараздъ, уродлива,
 „ Въ правді покохайся!“
 Їде Наталка зъ Ганцусею

До своєї хати,
Щобъ до вечера зітерти
Корінь той заклятий.
Нехотілось би дитину
Саму въ сніхъ класти,—
Однажъ дочка коханочка,
Може висплю щастя.
Звечеріло; удівонька
Въ сніхъ ліжко стеле,
„Лягай доню оттуть спати,
„А я біля тебе.“
І цілує вона й хресте
Дочку чорнооку
І щось серце не намісті,
Сумно однокій.
А Ганнуса рученьками
Шияю обнімає,
„Мамо, мамо і якъ дуже
„Я тебе кохаю!
„Тай чудний відмідь той, мамо,
„Якъ ёго зловили;
„Та стрибати такъ химерно
„Якъ ёго навчили?“
— „Хто зна, серце, я незнаю,
„Сни, бо вже нерано.“
Змовкла, думає Наталка,
І заснула Ганна.
„І чи пити, чи не пити—
„Матівка незнає,
„Може корінь той чудовий
„Лихо наклепає,
„Може думає циганка

- „Зраду для Ганнусі,
„Непослухаю поганки,—
„Ні вже не напьюся.
„Душе буду за Ганнусю
„Господа бламати;
„Въ Нёго долі, въ Нёго щастя
„Дочечці прохати.
„Ой якъ сумно, мині сумно,
„Що мині й робити;
„Та циганка може бреше,
„Ні, небуду пити.
„А якъ справді долю, щастя
„Въ собі корінь має,
„Якъ і справді відъ напасти
„Добре допомагає?
„Не взяла бачъ зъ мене плати,
„Завтра кажу,—ї віре,
„Ні, не бреше та циганка
„У такому ділі!
„Вона-жъ зъ вітромъ, зъ зіроньками
„Нічю розмовляє
„І чудовною водою
„Людімъ допомагає.
„Вона чує, що травичка
„Гомонить зъ россою;
„Вона знає, де гуляє
„Доленька й недоля.
„Колибъ тяжкі мої думки
„По зорі невчула,
„Та за це моїй Ганнусі
„Лиха неутнула.
„Випью душе, тамъ що буде,

„Може що й приснитця,
„Тай скоріше, бо високо
„Піднялась зірниця.“
Якъ випила тай заснула,
Мовъ убита, спала.
Зійшло сонце височенько,
Якъ Наталка встала.
Встала й кинулась у сїни
Пусто тамъ і тихо;
Бідна, бідна удівопька,
Виспала ти лихо!
По селу вона метнулась
Ганночку шукати
І у стрічнихъ, поперічнихъ
Про дочку питати.
Та ніхто того незнає,
Де вона дівалась;
І въ утіху тільки кажуть—
Може де загралась.
Одна тільки сусідонька
Натальці сказала,
„Що у ночі по вулиці
„Цигане гуляли.
„Вони мабуть Ганну вєрали,—
„Та дежъ їхъ шукати.
„Та ще въ ночі поїхали,
„Якъ їхъ догоняти?
„Йї позавозили багацько
„Платківъ і дукатівъ,
„Що давали їмъ дівчата
„На зорі шептати“.
І Наталка, мовъ неспіжа,

Біга та гукає—

„Дежъ це доня, дежъ це мила?“

„Немає, немає!“

Набігалась, утомилась,

Далі й заспівала,

Якъ вона живу дитину

Нічю закопала:

„Закопала, заховала,

„Камінемъ вкривала,

„Щобъ циганка, злая відьма,

„Ганночки не вкрала.“

І сусіде головами

Зъ жалісти кивають,

Молодиці нерозумну

Слізьми обливають.

Днівъ зъ чотири удівонька

Сміялась. співала;

На п'яту нічъ ізъ хутора

Безвісти пропала.

Стала хата її пуста

Ї набікъ похилилась,

І въ ній жити поживати

Сова поселилась.

Два брати.

Зайшло сонце за горою,

Смеркає, темніє,

Круги глянешъ —стеиць, якъ море,

Ажъ до неба мріє.

Ні душі, скрізь пусто, тихо.
Місяць впливає;
Пливе собі повàгома
Й землю оглядає.

Де-сь-то дзвоникъ забалакавъ,
Въ степу ажъ лунає;
Про щожъ то вінъ розмовляє,
Кого розважає?

Скаче трійка, въ слідъ за нею
Курява несетця,
Присяжніи вдвое гнутця,
А дзвінокъ смієтця....

Притомились, пішли ходомъ,
Машуть головами,
І дзвінокъ притихнувъ трохи,
Звякає повагомъ.

І хазяїнъ невеселий
Сидить похилився;
Їму думки, мовъ ті змії,
Въ серденько впилися.

Важче, важче наступають,
Одна другу топче;
Все сумніше та пільніше
Заглядають въ очі....

„Гей, Степане, не дрімай,
„Ну лишъ коней підганяй;

„Хай несутця, якъ стріла,
„Нужъ присвисни, заснівай!“

— „Әй ви коні — соколи,
„Що виляти почали;
„Мчися тріечка бистрішъ
„Та хазяіна потішъ!...“

І легить трійка, поспішаєтця,
У слідъ бурлява піднімаєтця,
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтця.

Ось садъ зъ широкими стежками
Малюють думки передъ нимъ,
І свіге місяць, тіні темні
Лежать недвижні і німі.

Влещить і сяє середъ саду
Ставокъ глибокій, мовъ срібний,
А соловейки заливають,
Що сили, пісьні гололосні.

Стоять насупротівъ хороми,
І батько зъ матірью сидять
На східцяхъ въ двохъ, про ще-сь говорять,
І любо й сумно їхъ згадять.

Тимъ любо, що жили колись-то,
А сумно, що давно вони
Въ могилі темній і холодній
Рядвомъ обое полягли.

А вінъ блідний, горбатий, хворий
Блукає по саду собі,
А думки гіршії недолі,
Якъ рій, тіснятця въ голові.

Невзрачний, все сумнішій ночі,
Кому-жъ такого покохать,—
Хоть має очі, ясні очі,
Вони одні ёго красять.

Хоть якъ красять, а бідолазі
Ніхто привітно не всміхавсь,
Ніхто, вохаючи, пріязно
До тихъ очей не додивлявсь.

Вінъ зъ малку въ школі десь-то вчився,
До дому потімъ батько взявъ;
Хирій лишъ, синку, на слободі,
Зъ гіркою всмішкою ськазавъ.

І синъ хворавъ та вчився дома
Все самъ собі завжди одинъ,
Усіхъ сахався та боявся;
Не людській, баже батько, синъ.

На скрипці зъ горя вивчивсь грати,
Й якъ думки тяжкіі найдуть,
Вінъ ціде въ садъ собі гуляти,
Тоді завжди і скрипка тутъ.

І тамъ залъетця соловейкомъ,
І мертві струни оживуть,

І заговорють, і розкажуть,
Якь думки серденько гризуть.

Якь на папері намалюють
Всю жисть іздітства, перші дні,
Якь тихі, сумні, невеселі
Надъ нимъ проходили вони.

Якь вінъ зъ братами та зъ сестрами
Зъявлявся инди до гостей.
І яєъ на нєго поглядали
Зъ журбою луччі міжъ людей.

А батько й мати червоніли,
Уздівши поглядъ той людський;
А вінъ це бачивъ й, заховавшись,
Виивавсь гарячими слізьми.

І жаль чужий важенимъ камнемъ
Їму на серце полягавъ,
І соромъ батьківъ непривітно
Малому въ душу западавъ.

А мати послі приголубе:
Дитино бідная моя,
Тебе ніхто десь не полюбе,
Одна на світі тільки я!

І це голубіння, мовъ сіллю,
На серці рани посипа,
І нило въ грудіхъ, і щеміло,
Такі прослухавши слова.

І тимъ то змалку вінъ сердега
Людей сахатись привикавъ,
І душу міцнью, високу,
Мовъ лишню на світі, ховавъ.

Й̇ застогнуть струни важко, важко,
Пісні слёзами потечуть;
Нема поради, жити тяжко,
Душі родинонька не тутъ!

Тай розійдутця, розільютця
Псміжъ столітніхъ липъ, дубівъ...
А лисття шепчуть та трясутьця,
Неначе й̇ їхъ вінъ зворушивъ.

„Гей, Степане, недрімай,
„Ну лишъ коней підгоняй;
„Хай несутьця, якъ стріла,
„Нужъ присвисни, заспівай!“

„Эй ви коні—соколи,
„Що велати почали,
„Мчися тріечка бистрішъ,
„Та хазяіна потішъ!“

І летить трійка, поспішаєтця,
Услідъ курява піднімаєтця;
А дзвінокъ дзвенить, заливаєтця,
Мовъ зъ нудьги й̇ зъ людей насміхаєтця.

Зъ полку въ гості разъ прихавъ
Ёго менчій братъ,

Й до сусіди въ карти грати

Дуже ставъ вчащать.

Бравий, любо й подивитьця,

Що такий вродивсь;

Тільки й знавъ, що веселився,

Мало вінъ журился.

Трохи сумно—заразъ въ гості—

Карти тамъ, вино....

Розігрався, випивъ добре,

Все вверхъ дномъ пішло.

„Я дивуюсь тобі, брате,“

Инди вінъ казавъ,

„Що вино ти та і карти

„Ка’зна чімъ назвавъ.

„Ка’зна що у тебе скрипка,

„Тільки що рипить;

„А якъ карти въ руки візьмешъ,

„Въ серці закічить.

„Кровъ по жилахъ ажъ заграє,

„Стука въ голові...

„Бачуть очі куни грошій,

„Що якъ всі мої?...

„Гулькѣ,—другі гребуть до себе,

„Пекломъ запече,

„Такъ і зкруте заразъ трясця,

„Пігъ зъ чола тече.

„А якъ инди й такъ буває,

„Що і самъ я загібаю:

„Отдає другий, трясетця,

„А у мене серце бьетця,

„Дзвоникъ въ ушіхъ роздаєця,

„Коло мене челядъ вьетця,

- „Я на всіх дивлюсь царемъ,
„Радість ту заплю винцемъ!
„Це то й жисть кіпуча, щира
„Настояща жисть!
„За такою пожаліешъ
„Де-сь і ти коли-сь.
„Пожаліешъ, що невміешъ
„Молодецькі жить,
„Що до старісти ізвикнувъ
„Киснуть та нудить.
„Всіх жаліє, самъ боліє...
„Чудно міні, братъ,
„Ти такий вже, що і муху
„Радъ зъ слізьми зховать!...
— „Ти радієш, братъ коханий,
„А міні здаєтця,
„Що тобі коли-сь-то тяжко
„Жисть ця відклякветця.
„Я нудьгую та сумую,
„Такъ за те, вмиравши,
„Серце радістю забьетця,
„Смерти дожилавши.
„І зъ якимъ то сунокоемъ
„Тоді зложешъ руки;
„Пора прийде віддихнути,
„Скінчаютьця муки.
„А ти, брате, скажи міні,
„Чи знайдешъ пораду?
„І чимъ душа рослатитьця
„За тяжкую зраду?
„На велику милость Божу
„Чи буде надія?

„Гляди, брате, щобъ въ часъ страшный

„Душа незомліла!„

А той собі, регочучись,

„Якъ такъ, каже, брате,

„Ти готуйся собі къ смерти,

„А я піду грати.„

Схопивъ шапку, повіявся

Ізновъ до сусіди,

А цей скрипку узявъ въ руки

Та въ садъ голосити.

„Гей, Степане, недрімай,

„Ну лишъ коней підгоняй,

„Хай несутця, якъ стріла,

„Нужъ присвисни, заспівай!“

„Эй ви коні-—соколи,

„Що веляти почали;

„Мчися трієчка бистрішъ,

„Та хазяіна потишъ!„

І летить трійка, поспішаєтця

Услідъ курава піднімаєтця,

А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,

Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтця.

Була півничъ глуха,

Божий міръ віддихавъ,

Тільки Івану нудьга невиспуча

Невелить віддихать,

Не дає задрімати

І на серце лье думки кіпучі.

І себе ёму жаль,
І за брата печаль
Серце щире залізомъ скувала.
„І що дальшъ буде зъ нимъ,
„Колибъ марно незгибъ...
„Ті малими, добро, повмирали,
„І братівъ тихъ, сестеръ
„Згадать легко темеръ:
„Іхъ щаслива, веселая доля.
„Хоть би й самъ було я
„Лігъ де рідна сімья,
„Не була жъ на те Божая воля....”
Ажось стукъ у вікно—
„Чи ти спишъ вже давно, ”
Менчий братъ за вікномъ забалакавъ,
„Ізнемігъ молодець,
„Ну лишъ виглянь мертвець,
„Надъ тобою дай трохи поплакати.
„Ти, братъ, правду казавъ—
„Свою жисть я програвъ,
„І тепера настала расплата.
„Я сміявся—прости,
„І такого, якъ ти,
„Називати нестою я братомъ!
„Чуешъ, твердо ступай
„На шляху—якімъ ставъ
„І за тінню утіхъ негонися.
„Згине все, пропаде,
„Жисть ні нащо зведє.
„Бачъ, недаромъ і я веселився:
„Зъ стежки широкої, зъ стежки пробитої
„Мочі немаю зійти;

- „Стежки-жъ другої узької, тернистої
„Хисту немаю знайти!
„Серце скатоване на волю проситця,
„Дежъ тії волі узять?
„Думки надъ чаркою й картами носятця,
„Соромъ згадати й сказати!
„Ну теперъ хотъ лягай,
„Відъ нудьги віддыхай,
„А я въ садъ ще піду-прохожуся.
„Спить і скринка твоя—
„Эхъ чому на ній я
„Якъ і ти въ тишені незальюся!
— „Що за диво це, братъ,
„Що такъ ставъ розмовлять—
„Чи це правда, чи такъ посміявся?
„Такъ же голосъ дріжить,
„Слухатъ—серце болить“...
Братъ на це за вікномъ реготався.
— „Я тамъ лишню проливъ,
„Тимъ таке й гомонівъ...
„А ти, мовъ та баба, злякався.
„Якъ би ти послуживъ,
„Ти бъ оттаеъ нетуживъ...
„А, братъ, гарно въ сусідь я програвся!“
Й довго ще реготавсь
Вінъ надъ тимъ, якъ програвсь,
Якъ расплачувавсь грішми чужими.
І якъ той, зъ кимъ вінъ гравъ,
Скоро їхъ підбравъ,
І дивився страшенно очима.
„Якъ би ти таке втеръ,
„Зъ переляку бъ умеръ...

„Ну лягай, я піду—погуляю.

„А прійду, віддихну,

„Богатирьскі засну,

„Йї завтра вдвое ще більше програю!“

Братъ пішовъ й заспівавъ,

А Іванъ заридавъ

І схилився до вікна головою.

„Надъ тобою, мій братъ,

„Хмари лиха висять,

„Що робити, сердешний, зъ тобою!“

Все мовчить, тільки сичь

Відкликнувся на цю річъ—

Похолонуло въ грудіхъ Івана.

„Скверно птиця кричить,

„Наче кішка нявчить,

„І віщує ще, кажуть, неладне.

„Хай же Госпідь хранить

„Відъ усякихъ насъ бідь!“

І зітхнувши Іванъ похрестився.

„Де-жъ то братъ, чомъ неспить,

„Якъ би кинувъ вінъ питъ,

„І въ ночі бь я встававъ та молився“.

Якъ теперъ, такъ тоді

Місяць ясний зійшовъ

Божій миръ у ночі оглядати.

Вдігся Йванъ і пішовъ

Зъ важкимъ сѹмомъ въ душі

По саду свого брата шукати.

„Якъ що скоро знайду,

„Мерщій спать поведу“

Такъ меркує сердега, ідучи.

„Завтра ранкомъ ізновъ

„Наскажу щирихъ словъ,
„Може вінъ таки трохи получча“.
І сюди, і туди Іванъ довго ходивъ;
Все нема таки брата й немає.
„Дежъ то вінъ задівавсь,
„Мо'шуткуе—сховавсь“,
А відъ страху душа замірає.
І дарма проходивсь,
Цілу нічъ пронудивсь;
Не знайшовъ і до світа вінъ брата.
„Може зновъ пішовъ гратъ
„У сусідъ би спитать,
„Якъ нема, то Бо'дай і незнати!“

„Гей, Степане, недрімай,
„Ну лишъ коней підганяй;
„Хай несутця, якъ стріла,
„Нужъ присвисни, заспівай!“

— „Эй ви коні—соколи,
„Що веляти почали;
„Мчися трієчка бистрішъ,
„Та хазяіна потішъ!...“

І летить трійка, поспішаєтця,
Й до землі наче неторкаєтця;
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ нудьги й зъ людей насміхаєтця.

Уже минула нічъ, світає,
Іванъ все по саду блукає,
Въ куці густіі заглядає,

І брата голосно гукає.
І слёзи очі туманяць,
І ноги втомлені дріжать;
Въ бузокъ заглянувъ, баче, братъ
Лежить роскинувся, мовъ пласть.
Лежить і сумно здвинувъ брови,
По шиі темна смуга крові,
І гостра бритва въ стороні
Лежить замазана въ крові.

„Гей, Степане, недрімай,
„Ну лишъ коней підганяй,
„Хай несутця, якъ стріла,
„Нужъ присвисни, заспівай!“

„Эй ви коні—соколи,
„Що веляти почали,
„Мчися тріечка бистрішъ,
„Та хазяіна потішъ!“

І летить трійка, поспішаєтця,
Йї до землі наче неторкаєтця;
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ нудьги йї зъ людей насміхаєтця,

І ставъ Іванъ, тряслися ноги,
Холодний піть зъ чола котивъ;
Мертця побачивъ, і за него
Молитьця Богу не посмівъ.

І брата того поховали
Въ саду при високихъ дубахъ,
І пісень святихъ не слівали,

І хрестъ не стоявъ у ногахъ.
Свѣчки воскові не падали,
Не слався ізъ ладону димъ;
А люди ховали, зітхали,
Хреститись не сміли по німъ.

„Гей, Степане, не дрімай,
„Ну лишъ коней підганяй,
„Хай несутця, якъ стріла,
„Нужъ присвисни, заспівай!“

„Эй ви коні— соколи,
„Що веляти почали;
„Мчися тріечка бистрішъ,
„Та хазаіна потішъ!“

І летить трійка, поспішаєтця,
Й до землі наче неторкаєтця;
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ пудъги й зъ людей пасміхаєтця.

„Свої думки тобі, брате,
„Не зумівъ я влити,
„Твою волю не розумну
„Незмігъ перевчити“.
„Доле жъ моя, озовися!
„Ще гукну на тебе,
„Коли муки, люті муки,
„Не біжать відъ мене!“
„Зъ малку плакавъ, а тепера
„І слези немле;
„Тілько скрипка, моя скрипка

- „За мене ридає“.
„І ридає, і голосе,
„І утіхи просе;
„Смутну пісню тихий вітеръ
„Ажъ геть—геть заносе“.
„Іздивъ въ городъ, така думка—
„Забудетьця лихо;
„Й не забулось, й не замерло,
„А тільки притихло“.
„Въ люди соромъ показатись,
„Звикъ самъ горювати;
„Сумно стало, якъ прохали
„Мене разъ заграти“.
„На всіхъ глянувъ—всі якъ люди,
„А я про—міжъ ними
„Чудний такий, куди бъ дівавсь
„Зъ горбами своїми!“
„А тутъ думка въ підпомогу,—
„Заграй, нежурися;
„Душа въ тебе краща тіла,
„Нею похвалися.
„Нехай вона росправитця
„Та махне крилами
„По-надъ цими красивими
„Зъ виду гололовами“.
„Вони зразу понизчають,
„Ти виростишъ живо;
„Ну лишъ грянь імъ свою пісню,
„Нароби імъ дива!“
„І загравъ я—що за пісню
„Виливалась ізъ серця;
„Всі притихли, а надъ ними

- „Якъ те море льетця.
„Я скінчавъ і тихо въ хаті,
„Всі вони мовчали;
„Наче думки й моя пісьня
„Поверхъ їхъ літали“.
„Очумались, одумались, —
„Тай сумно ви грали!
„Нудьга така, а ми відъ васъ
„Веселого ждали.“
„Й бізь вашої пісьні нудно
„Намъ на світі жити;
„Ми думали: оцей-то насъ
„Мусе звеселити.“
„І багацько ще казали,
„Не розслухавъ зъ серця;
„Мовчу стою, тільки скрипка
„У рукахъ трясетця.“
„Я їхъ въ пісні оплакувавъ
„І за нихъ молився;
„А хто міні подякувавъ
„І хто оживився?!“
„Душі зо три, мовъ рідніі,
„До мене озвались,
„Щей боязко, щобъ иччі
„Про це негадали.“
„Не людської сили треба,
„Щобъ їхъ перевчити,
„Нагадати імъ про небо,
„Перебить лічити“.
„Тенерь въ моді одні щоти,
„Про душу й байдуже,
„Нехай вона розщитує,

„О небі петуже.“
„Хай въ великому, святому
„Втіхи не знаходе;
„Въ несінитниці, въ забавахъ
„Весь свій вікъ проведе!...“

Тутъ згадались слова—
Якъ той братъ горювавъ,
Що попутали душу забави.
Й що про це тоді визнавъ,
Якъ вже волю втірявъ,
Якъ вони ёму й серце скували.
„Чуешь—твердо ступай
„На шляху—якімъ ставъ,“
„І за тінню утіхъ не гонися!
„Згине все, пропаде,
„Жисть ні нащо зведе;
„Бачъ, не даромъ і я веселився!..“

„Гей, Степане, не дрімай,
„Ну лишъ коней підгоняй,
„Хай несутця. яєъ стріла,
„Нужъ присвисни, заспівай!“

„Эй ви коні—сколи,
„Що веляти почали,
„Мчися трієчка бистрішъ,
„Та хазяіна потішъ!“

„Скоро буде вамъ спочинъ,
„Свіжа паша степова
„Вже добралась до колінъ,
„Онъ ажъ хвилею ляга.“

„Въ бистрій річці водопій,
„Добре стійло опівдня...
„Нужь копайтеся мерщій,
„Жде країночка своя!..“

І летить трійка, поспішаєтця,
Й до землі наче неторкаєтця;
А дзвінокъ дзвинить, заливаєтця,
Мовъ зъ нудги й зъ людей насміхаєтця.

Стоїть, запустіла оселя,
Зарісь і посушився садъ;
Надъ ставомъ запліснівшигъ, темнимъ
Високі берези стоять.

Стоять, облупились хороми,
Круги кропива поросла,
На криші зопрілій і темвій
Місцями пробилась трава.

Якъ хмари на небі зійдутьця,
І блискавка ясно блисне,
Дуби і колишутьця й гнутця,
А вітеръ свистить і гуде.

Гуля надъ хоромами й туже,
Ажъ вікна побиті брязчать,
І въ инчихъ кімнатахъ калюжі
Відъ блискавки дуже блищать.

Якъ ніччю така година
Настигне оселю, тоді

І старий, якъ малая дитина,
Боїтця її перейти.

І боязно скрізь позирає,
І хрестетця все безперечъ,
І тихо молитву читає,
Щобъ инди не стрівся мертвець.

Теперь вона темна і грізна
Стояла, бо місяць сховавсь,
Й до неї, якъ матері рідній,
На трійці Івашко нашъ мчавсь.

Тутъ місяць зъ за хмара проглянувъ,
Тихенький повіявъ вітрець,
І шепчуть въ оселі листочки:
Ось їде сумний нашъ жилець!

Широкая вільная пісня
Не разъ пронесетця міжъ насъ;
Ось скоро, ось дзволикъ вже чути,
Наставъ веселіший нашъ часъ,

„Ну, Степане, моторвіте
„Коней біднихъ випрягай,
„Випрягавши, веселішу
„Пісню дома заспівай“.

„Хай відкликнетця, лунає
„Геть далеко за селомъ.
„Будь родинька привітна,
„Вьємъ до тебе ми чоломъ“.

„Бачь ажъ коней заморили,
„Ускоряли въ рідний край;
„Будь щасливіша, пріязна,
„Нась, якъ мати, привітай“.

„Нема̄ кращої відъ тебе,
„Де ни бачили землі,
„І зъ собою зновъ до тебе
„Свої пісьні привезли“.

„Научило, вже не кинемъ,
„Геть відъ тебе не втечемъ,
„Надоіло, нікуди вже
„Незаманять й калачемъ.

„А за те, що ми тікали,
„Край рідненькій, насъ прости!
„І землі намъ для спочину
„Три аршини попусти!“

„Звеселивъ, Степане, буде!
„Уже всего ти благавъ;
„Стали камнемъ слези въ грудіхъ,
„А то-бъ гарно зарідавъ!“

**Не такъ малось, та такъ
склалось.**

Було свято холоднее,
Різдвянее свято.

Снігомъ білимъ покривані
Низенькі хати.

Діти въ батьківськихъ чоботіхъ,
Въ матиринськихъ свитахъ
Вибігали за ворота
Зъ снігу бабъ ліпити.

А дівчата червоніли
Та носи ховали,
Співаючи, дрібні слези
Зъ холоду втирали.

Старе вийде, подивитця
Й сховаєтця знову,
Раде бь куди навідатця,
Та холодъ здоровий.

Уцімъ селі стоїть хата,
Сіни ажъ присіли,
Стоять хлівці обідрані,
Тянівъ надцалили.

Й не одна е така хата,
Іхъ такихъ чимало;
До тихъ инчихъ нема діла,
Въ цю одну загляньмо.

Відъ морозу накіпіли
Малесенькі вікна,
Двері въ хаті побіліли,
Снігъ, мовъ срібло, блиска.

Замісць столу стоїть діжка
Зъ варевомъ у хаті;
Бо вже погрібъ завалився
Й нігде лісу взяти.

Молодиця біля печі
Сидить похилилась,
Біля неї дівчинонька
Марно зажурилась.

А на лаві мужикъ лежить
Сумний, якъ недоля.
„Гірко, жінко, въ світі жити,
„Важка наша доля.“

„Ще таке въ день робочій
„Робишь що, то й легче,
„Таке нелізе лихо въ очі,
„Въ серце нескребетця.“

„А у празникъ все згадаешъ,
„Сумъ въ душі великий,
„Робишь, робишь і немає
„При чімъ дожить віку.“

„Замолотишь, купишь соли,
„Борошна та сала,
„А чоботи просяють істи,
„Бо їмъ нестало.“

„Кожухъ старий дірявіе,
„Зъ шапки клочча пада;

„Хату въ землю придавлюе,
„Того й гляди, зраде.“

— „Ось послухай мене, серце,
Промовила жінка,
„Ходімъ въ найми, то й менетця
„Весь нашъ сумъ великій.“

— „У доброго господаря
„Е що їсти й пити,
„А за плату зробимъ хату
„Тай будемо жити.“

— „Одежини заробимо,
„Обувище купимъ;
„Оттакъ воно по моему,
„Ходімъ въ найми, ну лишъ!—“

„Воно й правду кажешъ, Насте,
„Инди й въ наймахъ добре,
„Та те мині—корись часто,
„Отто мое горе!“

„Усе роби, усе роби,
„Й хазяіна бійся,
„Нема волі, свій візь губи,
„Та ще й не жалійся.“

— „Петре, Петре, бачъ по наймахъ
„І пани вже служать,
„А живуть же якій гарно,
„Не чути, не тужать.“—

„Ну балакай, ні вже въ найми
„Непіду я зъ роду;
„Хочъ і хата впадє,—дарма,
„Лучче зъ мосту въ воду.“

„То я воленъ—день въ роботі,
„На другий спочину,
„А то роби й безъ охоти,
„Видають, якъ кину.“

„Мовчи тоді тай доволі,
„Та лупай очима,
„Тільки думай—якъ би воля,
„Нехай зачевили-бъ“.

„Хоть воно таки буває—
„Иноді й схвальшувешъ,
„Та нехочу таки въ найми,—
„Чи ти, жінко, чуешъ?“

— „Петре, Петре, наші злидні
„Гірше, ніжъ неволя;
„На що воля здалась мині
„Коли така доля.“

„Годі, годі, цокотухо,
„Годі торохтіти;
„На вечерю дядько кликавъ
„Піду, щобъ поспіти.“

„Сестра Векла зостанетця,
„Зъ нею. совітайся;

„У вась сердце въ одно бьетця,
„Такъ зъ нею й наймайся.“

„І та вчора — наймімося,
„Наймімося, брате,
„Одягнемось, обуемось,
„Податі заплатимъ“.

„Чи й шкарбъ знайшли,
„Зрозуміли, взяла-бъ лиха мати,
„Терпишъ, терпишъ та слухаешъ,
„Пора вже тікати.“

Скочивъ Петро, посупившись,
Одігся въ свитину,
Узявъ шапку, побігъ зъ хати
І гримнувъ двирима.

Смерело, вітеръ вие, туже,
У хатині смутно;
Сидять Веєла і Настуся,
Й гомону нечути.

І згадалося тій Насті,
Якъ жила колись-то,
І старенькі батько й мати
Й худоба велика.

Пожаръ случивсь, худібонька
Уся попалала;
Батько й пенька журилися,
Поки й померали.

І на думку прийшло Насті,
Якь Петра кохала,
Якь въ садочку его часто
Въ гості дожидала.

І все таке, що минулось,
Чому невертатця.
Теперь одна зосталася
Щоденная праця.

Засмутніла тяжко Настя,
Якь про це згадала,
Заплакала, похилилась
Далі й заспівала.

„Літа мої молодії,
„Жаль міні за вами,
„Лихо мое, незуміла
„Зовладати зь вами“.

„Розсипала літа мої,
„Якь той листь по воді;
„Теперь міні, літа мої,
„Позбирати годі“

„Краса моя, якь росина,
„Відь сонечка зчазла
„Очі ясні стуманіли,
„Відь слізокь погасли.“

„Запрягайте, козаченьки,
„Коні воронії,

„Та поїдемъ догоняти
„Літа молодії“.

„Догнала-жъ я літа мої
„На каменнімъ мості,
„Вертайтеся, літа мої,
„Зновъ до мене въ гості.

„Невернемось, невернемось,
„Немаемъ до кого,
„Було бъ же насъ шанувати,
„Якъ здоровья свого.

Проснівала й залилася
Дрібними слезами,—
„Оттаки то літа мої,
„Лихо мині зъ вами!“

— „Годі Насте,“ каже Векла,
„Голубонько, годі!
„Може щастя недалеко
„Й недоленька пройде“.

Ажось стуєъ хто-сь підъ віконце,
Тай ставъ розмовляти:
„Пустіть, люди, пустіть, добрі,
„Мене почувати.“

— „Вийде, Векло, подивися“
Настя посилає,
„Якъ що нутъне, нехай ввійде
„Та насъ розважає“.

Ввійшла въ хату якась жінка

Така гомонюча,—

„Ну намерзлась, ну тай шквиря

„І яка-то злюща.“

„А тутъ въ село приїхала,

„Нідè непускають—

„То родина наїхала,

„То свято справляють.“

„Я, бачете, припізналась,

„Дорога забита,

„Ажъ шкапіка заморилась,

„Таке лихо въ світі!

— „Кудижь їдете ви, тітко?“

„Въ городъ торгувати,—

„Прийшлось грошій, грошій треба,

„Годі й святкувати.“

— „Та це сами?—Ащожъ таке,

„Хіба міні вперве

„І той рікъ я разъ у фугу

„Трохи незамерзла.

„Зъ чоловікомъ немочь іхать,

„Шинки долюбляє;

„Поторгуєшь, ти додому,

„А вінъ завертає.

„І це шинокъ, і онъ кабаць,

„Давай лишъ підїдець;

„Неслухаешъ, такъ шей кулакъ
„На тебе підійме.

„Нехай Хома сидить дома,
„Вправляюсь і безъ него;
„Оце міні одна біда—
„Забита дорога.,

„На базарь поспіти треба,
„Щобъ хлібець продати,
„А крий Боже, ще й додому
„Ізъ нимъ повертати.“

— „Дежъ каганчикъ, світи, Векло,
Настя порядкуе,
„Де-сь трохи е горілчини,
„Гостю почастую.“

„А то бідна намерзлася,
„Наче трастця трусе,
„Ось і борщикъ гаряченькій,
„Іжъ, сідай, тітусю!“

„Не погнівайсь за вечерю,
„Не дуже велика;
„Унась свято нероскішне,
„Сідай, сідай тітко!“

— „Та спасибі, мое серце,
„Що жъ се тільки дві васъ?—
„Чоловікъ мій,“ каже Настя,
„Въ гості десь повіявся.“

— „І вже то такъ, цей народець
„Любе святкувати,
Каже гостя, тай присіла
Зъ миски борщъ хлѣбати.

Повечеряла проїжджя,
Помолилась Богу,
„Теперь, тітко, на пічъ лізьте,
„Грійтеся зъ дороги“.

— „Стривай лишень, ще до шкани
„На часъ треба вийти,
„Напою вже нехай завтра,
„Підложу хоть істи.“

— „Та шей клажа, боронь Боже,
„Чоловікъ недобрий...
„А ось Петро, якъ вернетця,
„Догляне на дворі“.

— „Оце таки чуже добро
„Мерзнуть, доглядати,
„І я таки разокъ якийсь
„Вилізу ізъ хати.“

Цолягали, нема Петра,
Довго Настя ждала;
Вже й проїжджя давно хропла,
Й Векла задрімала.

Ждала, ждала тай заснула.
Въ північъ, грюкъ у двері,

Далі въ вієно, „пустіть лишень,
„Коли непомерли.“

Вийшла Настя—це ти Петре?
„А хтожь другий буде?!
„Ізмерзъ, въ хату непускають,
„Ну тай добрі люди!“

„Чий це візъ, чия це шкапа,
„Хто до насъ заіхавъ?
„Несе-жь кого-сь нечистая
„По такому лиху!“

— „Та це, Петре, проіжкая
„На нічъ упросилась.
„Не пустила-бъ, жалво стало,
„Якъ той листъ трусилась“.

„А на возі мішки які-сь,
„Зъ чимъ вони, питає?
— „Зъ хлібомъ либонь, продавати
„Въ городъ поспішає“.

„А багацько, жінко Насте,
„Чи ти придивлялась?
„Якъ би намъ це, прохарчитись
„До весни-бъ достало“.

Тай зітхнувъ вінъ тяжко, тяжко.
„Де-жь вона, Настусю?
— „На пічъ злізла, тамъ тепліше,
„Й вкрилася кожухомъ“.

„Нехай же спить, бідолаха,
„Змерзла, дежъ неспати.
„Иди жъ і ти... Зводижъ, Петре,
„Швацу на повати“.

„Гараздъ, звожу... я нескоро
„Ввійду теперъ въ хату;
„Добро чуже въ дворі стоить—
„Треба доглядати“.

Прокинулась проїжжая,
„Хто такий,“ питає?
— „Та то Петро зъ гостей вернувсь,
„Коня нацоває“.

„Отъ спасибі, такъ спасибі,
„Дай Боже вамъ щастя!
„Ну тай душно міні стало,
„Голубонько Насте“.

— „Такъ що, тітко, злізай зъ печі,
„Лягай сергдъ полу.
„Скраю Векла, а міні такъ
„На ніч саме въ пору“.

„Дежъ въ одній то сорочині
„Вискочила въ сіни,
„Та щей довго розмовляла,
„Тамъ то посніла!“

Помінялися місцями
Тай знову поснули.

Чому неспать, якъ на дворі
Музыкъ каравуле...

„Насте, Насте, вставай, серце,“
Петро тихо шепче.
„Чого ти тамъ? Це ти, Векло?“
„Мині Насті треба“.

„Тобі Насті, на що Насті,“
Та зъ просонку меле.
„Вона, чуешъ, оттуть хропе
„Зъ боку біля мене“.

„Насте, Насте! Та чого ви?“
Крикнула проїжжа,
„Хіба шкапу уврадено?
„Хіба насъ хто ріже?“

„Насте, Насте,“ Петро крикнувъ,
Тай упавъ на землю,
„Куди її задівали,
„Де її постеля!“

„Немà жінки, оце лихо..,“
— „На пічъ Настя злізла.
„Куди-жъ въ ночі зъ хати пітти,“
Каже зновъ проїжжа.

„Насте, Насте,“ Петро каже,
„Голубонько сиза,
„Коханая, единая,
„За що я зарізавъ!“

„Чомъ, звертаючись до дому,
„Незамерзъ підъ тиномъ,
„На що міні ти лихому
„Двері відчинила“.

„Чомъ, якъ змія, незлякалась,
„Дверей не заперла;
„Жила-бъ, моя сизокрила,
„Жила-бъ, незамерзла“.

„Світить світло, мерщій світло,
„Людей накликайте;
„Я зарізавъ свою жінеу,
„Усімъ сповіщайте!“

— „Що ти, Петре, каже Векла,
„Десь напився добре:
„Кричить крикомъ—Настя вмерла,
„Ка'зна що говоре“.

— „Тобі кажуть — на піч злізла,
„Розбудемо заразъ.
„Таке каже, я зъ просонку
„Бо'зна ябъ злякалась“.

„Світи дівко,“ каже гостя,
„Що-сь неладно въ хаті;
„Лучче було-бъ на холоді
„Въ степу почувати“.

Схопилися вони зъ лякомъ,
Світло засвітили,

Та до печі—тамъ калюжі
Крові заціпили.

Лежить Настя кривью влита,
Рученьки згорнула.
„Добре-жъ,“ каже проіжжая,
„Добре ти заснула“.

Сюди, туди метнулися
Безъ толку по хаті,
Далі гостя сунулася
Людей накликати.

Векла бідная трясетця,
Та братові каже:
„Тобі, Петре, неменетця,
„Тебе Богъ накаже!“

„Зъ мене, сестро, й цёго буде,“
Петро відмовляє;
„І мою ще рукою
„Мене Богъ карає“.

„На проіжжу ніжъ гострився,
„А зарізавъ Настю.
„Лихо міні, чомъ неслухавъ,
„Чого ненаймався“.

„Чого зъ дуру я пишався,
„Чого загордився,
„Чомъ коритись добрімъ людямъ
„Змолоду невчився“.

„Чого-жъ люди нейдуть досі,
„Порабъ закувати;
„Годі мині після цёго
„По миру блукати“.

Зійшлись люди сумуючи
Петра ізвязали.

„Утявъ, Петре, цёго зъ тебе
„Ніколи неждали!“

Мовчить Петро, тільки очі
Слізьми налилися,
А видъ поблідъ, якъ вь мертвого,
Стоїть похилився.

Заридала бідна Векла,
Кинулась до брата.
„Не плачь, сестро —спротино,
„За гріхъ така й плата!“

„Якъ сховають мою Настю,
„Чуєшь, моя рідна,
„Возьми землі на могилі,
„Незабудь, єдина“.

„А якъ прийдешь мене дальші
„Зъ села провозжати,
„Даси узликъ землі тії
„Нещасному брату“.

„Піду зъ нею на чужину,
„Збережу до смерти,

„Зъ нею ляжу въ домовину...

„Насте, Насте, серце!“

Черезъ тиждень въ острогъ Петра

Векла провожала;

За воротами скрізь люди

Дивились, стояли.

Ішовъ Петро понурившись,

Нікому ні слова;

Тільки инде зітхне тяжко

И зведе густі брови.

А якъ зовсімъ зъ села вийшли,

Вінъ промовивъ Веклі:

„Дивний імъ ставъ, і бізь того

„Въ мене въ серці пекло!“

„Кажуть—тричі дивнимъ людямъ

„Чоловікъ буває:

„Якъ родитця, та, женитця,

„Та ще якъ вмирає;“

„А я, сестро, щей вчетверте

„Всімъ дивнимъ роблюся,“

Казавъ Петро на прощання,

И гірко усміхнувся,

„Якъ би воля,“ додавъ потімъ,

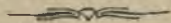
И очі засвітились,

„Я бь імъ, я бь імъ утерь носа,

„Щобъ такъ недивились“.

„Мині тільки Насті жалко,
„Другі бь хоть пропали;“
Й махнувъ грізно вінъ рукою,
Ажъ цепь забряжчала.

Й пішовъ Петро, тивняючись,
Векла заридала,
Поки втерлась, поглянула —
Ледве й видно стало.

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAB
BIBLIOTEKA
70-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 77
Tel. 28-68-63

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

WYDZIAŁ
BIBLIOTEK
ul. Krakowska 25
Tel 22-63-63

F

23.659